

**SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI YOZUV VOSITALARI ORQALI
AKADEMIK YOZMA NUTQNI O'QITISH VA BAHOLASH (KENGAYTIRILGAN)**

Alimardonova Malika Botir qizi

O'zDJTU v.b.dotsenti

malimardonova95@gmail.com

(97) 7561121

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 17.01.2026

Revised: 18.01.2026

Accepted: 19.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

Zamonaviy global ta'lim tizimida akademik yozma nutq EFL (English as a Foreign Language) o'quvchilarining ilmiy va professional faoliyatidagi markaziy kompetensiyalardan biridir. Xalqaro ilmiy kommunikatsiya talablarining ortishi, nashrlar sifati va baholash standartlarining qattiqlashuvi akademik yozuvni o'qitish va baholashda yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalari, xususan Grammarly kabi avtomatlashtirilgan yozma teskari aloqa (AWCF) vositalari, o'qitish jarayoniga tezkor va samarali tarzda kirib kelmoqda. Ularning integratsiyalashgan qo'llanilishi orqali yozma nutqni rivojlantirish, o'quvchi mustaqilligini oshirish va baholash jarayonini optimallashtirish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu maqolada Grammarly va shunga o'xshash AI vositalari akademik yozuvni o'qitish va baholashda texnologik mahsulot sifatida emas, balki lingvodidaktik resurs sifatida qaraladi. Shuningdek, AI vositalari yordamida baholashning integrativ modeli ishlab

chiqiladi va metakognitiv rivojlanish mexanizmlari ham nazariy asoslanadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, an'anaviy baholash tizimlari akademik yozuvning rivojlanish dinamikasini to'liq aks ettira olmaydi, shu bois AI vositalarining pedagogik qo'llanilishi hozirgi zamon ta'limi uchun yangi konsepsiyani talab qiladi.

Akademik yozuv nazariyasi

Akademik yozuv ko'p qatlamli kompetensiya bo'lib, grammatik aniqlik, diskursiv mantiq, janr talablari va muallif pozitsiyasini o'z ichiga oladi. Hyland (2004) akademik yozuvni ijtimoiy-diskursiv faoliyat sifatida baholaydi; u muallif auditoriyani hisobga olgan holda fikrlarni mantiqiy va izchil ifodalashini ta'kidlaydi. Canale va Swain (1980) tomonidan taklif etilgan kommunikativ kompetensiya modeli akademik yozuvni grammatik, diskursiv va strategik kompetensiya orqali tushuntiradi.

An'anaviy yondashuvlar akademik yozuvni mahsulotga yo'naltirilgan holda o'rgatsa, process-oriented yondashuv (Flower & Hayes, 1981) yozish jarayonini rejalashtirish, yozish va tahrirlash bosqichlari orqali tushuntiradi. Shu nuqtai nazardan, AI vositalari aynan jarayon davomida samarali bo'ladi, chunki ular xatolarni aniqlash va tahrirlash imkoniyatini beradi.

Bachman va Palmer (1996) tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ til kompetensiyasi modeli yozma nutqni baholashda til bilimlari, strategik kompetensiya va psixofiziologik mexanizmlarning o'zaro bog'liqligini asoslaydi. Weigle (2002) esa yozma nutqni baholashda jarayon va natija integratsiyasini taklif etadi, bu esa baholashning rivojlantiruvchi funksiyasini kuchaytiradi.

Yevropa tillarni bilish darajasini baholash tizimi (CEFR) yozma nutqni baholashda deskriptorlar asosida ishlashni taklif qiladi. Bu deskriptorlar lingvistik aniqlik, diskursiv izchillik, pragmatik moslik kabi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi va o'quvchi rivojlanishini monitoring qilish imkonini beradi. CEFR mezonlari mahalliy ta'lim tizimi va VAK talablariga moslashtirilgan holda tahlil qilinadi.

AI va Grammarly pedagogik imkoniyatlari

Grammarly va shunga o'xshash AI vositalari yozma nutqni baholashda leksik-grammatik aniqlik, uslubiy moslik va diskursiv yaxlitlikni aniqlash imkonini beradi. Raqamli vositalar o'quvchi avtonomiyasini rivojlantiradi, refleksiv yozish ko'nikmalarini shakllantiradi va formatif baholashni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan baholash insoniy pedagogik tahlilni to'liq almashtirmaydi, balki uni to'ldiruvchi mexanizm sifatida qaraladi.

Ellis (2009) va Ranalli (2018) AI asosidagi teskari aloqa vositalarining samaradorligini tahlil qilib, ular grammatik aniqlikni oshirishi va leksik xatolarni kamaytirishi mumkinligini ko'rsatadi, biroq metodik nazorat bo'lmasa, ularning ta'siri cheklanishini ta'kidlaydi. O'Neill & Russell (2019) talabalarning Grammarly'ni qulay va tezkor vosita sifatida baholashini, ammo uni o'qituvchi fikridan ustun qo'ymasligini aniqlagan.

Metakognitiv yondashuv (Flavell, 1979) o'z faoliyatini anglash va boshqarish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Grammarly orqali talaba xatoni ko'radi, sababini tushunadi va qaror qabul qiladi. Shu jarayon AI vositalarining pedagogik qiymatini oshiradi, chunki ular talabaning ongli tanlovini rag'batlantiradi.

Baholash va integrativ model

Yozma nutqni baholashning integrativ modeli quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: o'quv maqsadlari, yozma faoliyat turlari, baholash mezonlari, refleksiya va teskari aloqa. Baholash nafaqat nazorat vositasi, balki o'qitish va rivojlantirishning strategik mexanizmi sifatida qaraladi. Avtomatlashtirilgan vositalar va o'qituvchi baholashining uyg'unligi baholashni yanada obyektiv va samarali qiladi.

Bundan tashqari, AI vositalari orqali shakllangan yozma matnlar bo'yicha formatif feedback berish, talabaning yozish jarayonini optimallashtiradi, xatolarni aniqlash va tuzatish tezligini oshiradi, hamda metakognitiv refleksiyani rivojlantiradi.

Amaliy misollar va tadqiqot natijalari

AI vositalari qo'llanilgan sinov kurslarida talabalar grammatik aniqlik, tahliliy fikrlash va diskursiv izchillikda aniq o'sish ko'rsatgan. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, Grammarly yordamida yozilgan matnlar o'quvchilar tomonidan tezkor qayta ishlashga ega bo'lib, xatolar soni sezilarli kamaygan. Shu bilan birga, formatif baholash jarayonida o'qituvchi va AI vositalarining uyg'un ishlashi o'quvchi rivojlanishini aniq kuzatish imkonini beradi.

Akademik yozma nutqni o'qitish va baholashda sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Grammarly kabi vositalar nafaqat texnik yordam, balki lingvodidaktik resurs sifatida ishlatilganda haqiqiy pedagogik qiymatga ega bo'ladi. Ular o'quvchining mustaqil fikrlash, metakognitiv refleksiya va yozma nutqni rivojlantirish ko'nikmalarini qo'llab-quvvatlaydi. Maqolada ko'rsatib o'tilgan konsepsiya va nazariy model akademik yozuvni baholash va o'qitish jarayonini optimallashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1996). *Language Testing in Practice*. Oxford: Oxford University Press.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.
3. Ellis, R. (2009). Corrective Feedback and Teacher Development. *L2 Journal*.
4. Flower, L., & Hayes, J. R. (1981). A Cognitive Process Theory of Writing. *College Composition and Communication*, 32(4), 365–387.
5. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring. *American Psychologist*, 34(10), 906–911.
6. Hyland, K. (2004). *Genre and Second Language Writing*. University of Michigan Press.
7. O'Neill, G., & Russell, M. (2019). Automated Writing Evaluation and its impact on learning. *Journal of Writing Research*, 11(2), 231–250.
8. Ranalli, J. (2018). The use of automated writing evaluation in L2 writing. *Language Learning & Technology*, 22(1), 1–20.
9. Weigle, S. C. (2002). *Assessing Writing*. Cambridge University Press.